

Osobito mi je zadovoljstvo pozdraviti u našoj sredini članove Matičevićeve obitelji, njegovu kćerku gospođu Miru, profesoricu njemačkog jezika i književnosti, njenog muža gospodina Dragana Saxa, profesora likovne umjetnosti i odgoja i njihovu kćerku, Matičevićevu unuku, gospođicu Smiljku, stručnog vodiča u muzeju "Mimara". Svi su oni nastavili obiteljsku "tradiciju" - pedagoški poziv i ljubav - i najzaslužniji su za očuvanje Matičevićeve baštine, pa im zato najiskrenije zahvaljujem i srdačno ih pozdravljam.

Kad sam se 1982. godine, nakon studija Odgojnih znanosti u Rimu, vratio u domovinu, jedan telefonski razgovor s gospođinom Saxom zaintrigirao je moju znatiželju o Stjepanu Matičeviću, meni dotad nepoznatom imenu, iako sam u tuđini čuo za mnoga, mnogo manje važna (pedagoška) imena, a ovo domaće - u srcu našeg grada i Zagrebačkog sveučilišta, i u srcu našeg naroda kojemu je i o kojemu je s toliko topline pisao, i iz kojeg se izvio do nedostižnih visina, meni je bilo nepoznato. Riječ je dakle i o nama, ukoliko jesmo, ili nismo, uspostavili autentičan odnos prema onom "Što je u nama i među nama izraslo kao najljepše i najvrednije" (Predgovor).

Matičević je svojom pojavom, već nakon "jedne jedine rasprave iz područja pedagogije" (usp. *Za slobodu nauke*, str. 16) kod jednih pobudio udivljenje (dr. Đ. Arnold, dr. A. Bazala, dr. S. Zimmermann te dr. S. Hondl, dr. S. Ivšić, dr. J. Majcen, dr. G. Manojlović, dr. V. Vouk - usp. *Politika i sveučilište*, Prilog "Nastavnom vjesniku", u Zagrebu, mjeseca kolovoza 1923.) tako da su ga, nakon povlačenja Đ. Arnolda u mirovinu, "odmah", isti dan 24. III. 1923. predložili, a potom (1924) i promovirali za profesora na katedri praktične filozofije i pedagogije, a kod drugih - čiji su vidici bili i politički zamučeni - izazivao je jal i zavist, jer su se bojali "sjene velikog imena", kako se to može razabrati iz Predstavke za Narodnu skupštinu povodom Predstavke Akadem. senata Sveučilišta SHS u Zagrebu, pod naslovom *Za slobodu nauke* (a potpisali su je dr. Branko Vodnik, dr. Artur Schneider, dr. Milan Prelog, dr. Grga Novak, prof. Ferdo Koch, 29. augusta 1924. u Zagrebu).

Unatoč neistinite tvrdnje da je Matičević do tada objavio samo "jednu jedinu raspravu iz područja pedagogije", jer je do 1923. godine objavio 37 naslova uglavnom pedagoškog karaktera, a doktorska dizertacija "iz čiste logike", kao i knjižica "Počeci filozofije", u kojoj jednostavno, pregledno i metodički izvrsno tretira opća pitanja i probleme filozofije, imaju itekako pedagoških reperkusija. Matičević se ne javlja u svoju obranu, on šuti i radi, čuva svoj znanstveni i osobni dignitet.

Ovaj sam primjer naveo jer je karakterističan ne samo za Matičevićev stav i odnos i u budućim grupiranjima i rasprama, stručnim, znanstvenim ili praktičnim, kako se to može uočiti i po nekim napisima Saliha Ljubunčića, Stevana Patakija (posmrtno i Dragutina Frankovića), nego je karakterističan i za Matičevićevo filozofijsko i pedagojsko stajalište, koje možemo nazvati "izmirno", "integrativno", "sintetsko". Snaga plemenitosti i dobrote, stručnosti i znanstvene utemeljenosti jest upravo u tome da se sama brani, iz svoje unutrašnje logike. Time se može protumačiti i činjenica da je Matičevićovo djelo - odstranjeno iz društvene i kulturne javnosti silom vladavine ideološkog monopola - ponovno otkriveno i vrednovano (ponajviše zaslugom dra Nedjeljka Kujundžića) i shvaćeno kao svijetla perspektiva u sadašnjoj preobrazbi odgoja, školstva, prosvjete i uopće otvorenijeg i demokratskijeg pristupa čovjeku i društvu.

Matičević je po svojoj orijentaciji humanist personalističko-kršćanskog usmjerenja ali taj njegov stav i nazor nije plod apriornog određenja kojemu bi služila pedagoška stručnost i teorijska razrada, nego to upravo organski proizlazi iz njegovih temeljnih postavki u konkretnim razmatranjima pedagojskih i odgojnih problema. Njegova širina ide do filozofijskog izmirenja svih suprotnosti u njemu karakterističnom "ideal-realizmu", što se može pripisati kako njegovoj suptilnoj naravi (što navedeni primjer zorno potvrđuje) tako i njegovoj filozofijsko-pedagojskoj viziji.

TRIBINA PRIGODOM PROMOCIJE KNJIGE:

Nedjeljko Kujundžić/Ivan Marjanović: Personalistička pedagogija Stjepana Matičevića

Zagreb, Katehetski salezijanski centar, Vlaška
36, 14. 06. 1991.

Na početku je prisutne pozdravio ravnatelj Katehetskog salezijanskog centra dr. Marko Pranjčić

Uvodna riječ Ivana Marjanovića

Gospodine ministre,
Poštovane gospode i gospodo,
Dragi prijatelji!

Čast mi je i zadovoljstvo, u ovoj svečanoj prigodi reći koju riječ o čovjeku i znanstveniku, Stjepanu Matičeviću, "klasiku naše i svjetske znanstvene misli koji se odlikuje dubokoumnim poniranjem, lucidnim sagledavanjem i suptilnim razlaganjem naj-složenijih pitanja odgoja i odgojnih znanosti" (Predgovor). Riječ je o korifeju hrvatske izvorne pedagoške misli, koji, evo, nakon pola stoljeća ponovno dolazi među nas, tako da s pravom možemo uskliknuti "Matičević redivivus!"

Knjiga koju imate u rukama tretira primarna pitanja odgoja i odgojnih znanosti za koja su sigurno zainteresirani stručnjaci i praktičari: pedagozi i odgajatelji, prosvjetne vlasti i škola, nastavnici i kateheti, studenti i šira, posebno kulturno-prosvjetna i znanstvena javnost, zapravo svi kojima je stalo do boljitka naše djece i omladine, do kvalitetnijih informativnih, komunikacijskih, odgojno-obrazovnih pristupa, odnosa i procesa, do boljih i efikasnijih načina i putova zajedničkom skladnom suživotu zrelih i odgovornih osoba (usp. recenziju).

A upravo to i jest bio cilj Matičevićeve znanstvene misli, sažete u ovoj knjizi *Personalistička pedagogija Stjepana Matičevića*. Knjiga je nastala postupno i rasla je zajedno s našom svijesću da bi bilo poželjno dublje zahvatiti u Matičevićev pedagoški opus. Prilikom priređivanja vodili smo se načelom općeg dobra, i zato smo odustali od kraćih "izvadaka" iz Matičevićevih rasprava i članaka a odlučili se za njihovo cjelovito publiciranje, već i zato što je to znanstveno korektnije, a svakako našoj javnosti korisnije. Nadamo se da je ovaj odabir opravdan i razborit. Što se tiče predložka teksta slijedimo prvo izdanje (ako nije izričito drukčije navedeno). Nismo vršili nikakve zahvate, niti "ispravke", osim očitih i od Matičevića osobno ispravljenih, tiskarskih grešaka. Time je sačuvan stil i rječnik autora iako neki izrazi danas mogu biti rjeđi ili neobičniji, ili pak lingvistički "drukčije" obojeni (usp. Uvod, str. 6).

Knjiga je komponirana iz dva osnovna dijela. U prvom dijelu dr. Nedjeljko Kujundžić predstavlja misaoni razvitak Stjepana Matičevića, njegovo filozofijsko ishodište, pedagojsku orijentaciju i znanstvenu produkciju, naglašava novost ove koncepcije odgoja, izlaže Matičevićev sustav personalističke pedagogije s glavnim ciljevima i oznakama te ocjenjuje njegovo značenje. Pod mottom "Matičević redivivus!" aktualizira njegovu pedagogiju, dovodeći je u svezu s današnjim duhovnim, društvenim, kulturnim i posebno pedagoškim kretanjima, te konstatira kako je Matičevićeva pedagogija poticajna i prikladna upravo danas, za prevladavanje ideološkim monopolom protežirane i duhovno reducirane - i zato dobrim dijelom neefikasne - pedagogije, kojoj je kolektivitet, i to onaj suženi, "socijalistički", bio ne samo sredstvo nego i cilj. Tako je zapravo lako razumjeti da jedna ideja i na njoj zasnovana pedagogija koja promiče osobu i osobnost nije imala mjesta u ovakvom mentalnom sklopu. Ali isto tako je jasno da upravo ovakva vizija može eliminirati površna i olaka rješenja temeljnih ljudskih pitanja postojanja i razvoja, posebno kroz prizmu odgoja.

Drugi dio knjige obuhvaća odabrane tekstove Stjepana Matičevića iz kojih se uočava njegov svestran interes za probleme odgoja i obrazovanja, psihofizičke i duhovne dimenzije odgajanja i odgajatelja te prirodne, društvene i kulturne uvjetovanosti. Sve to on komponira i razvija do filozofskih nazora. Omiljele su mu teme, i ujedno najznačajniji doprinos odgojnim znanostima, ukorijenjenost odgoja kao ljudske aktivnosti u ljudsku narav, odgojna kauzalnost kao specifičan oblik opće kauzalnosti na kojoj se temelji i specifična znanost o odgoju - pedagogija, povezanost odgoja s modernom psihologijom mišljenja te didaktička artikulacija metodičkih jedinica, odnos idealnog i realnog momenta u odgoju, granice odgoja, odgajateljsko zvanje i kvalitete odgajatelja, organizacija škole i školstva te zajednice doma i škole, pojam rada ili aktivnosti u radnoj školi, odnos odgoja s drugim ljudskim aktivnostima, posebno s kulturnim, društvenim i političkim. U svim tim raspravama očituje se jasnoća, preciznost, izvornost. Zato je on i danas aktualan, "redivivus".

Knjiga je opremljena cjelovitom bibliografijom, veoma raščlanjenim pojmovnim kazalom (389 osnovnih pojmova i 682 specifična podpojma, ukupno 1071) i kazalom osobnih imena (160), što sve, bez sumnje, daje knjizi preglednost i praktičnost, a vjerujem i znanstveni dignitet.

1. Život i djelo. (Odavde do kraja usp. *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, Zagreb, KSC, 1991, str. 442-444).

S. M. je rođen 19. prosinca 1880. u Velikom Gradišću. Srednju školu pohađa u Srijemskoj Mitrovici i Vinkovcima, gdje i maturira

1889. Studij filozofije i klasične filologije završava u Zagrebu i Beču, gdje 1907. doktorira dizertacijom iz logike "Zur Grundlegung der Logik" (= L). Specijalizira filozofiju i pedagogiju kod tada najuvaženijih učenjaka u Leipzigu (W. Wundt, J. Volkelt, P. Barth, F. Krüger) i Jeni (R. Eucken, W. Rein). Kao srednjoškolski nastavnik službuje u Osijeku, Senju i Zagrebu, gdje 1919. postaje nastavnik za teorijsku pedagogiju na tada osnovanoj Višoj pedagoškoj školi, djelujući na njoj gotovo dva desetljeća. Godine 1920. habilitira na Zagrebačkom sveučilištu iz opće i gimnazijske pedagogije, a 1924. izabran je za izvanrednog profesora naslijedivši svoga učitelja dr. Đ. Arnolda na katedri praktične filozofije i pedagogije, gdje ostaje do svoje smrti 16. lipnja 1940.

U hrvatskom kulturnom životu ima važnu ulogu surađujući u brojnim kulturnim i prosvjetnim društvima, akcijama i glasilima. Urednik je omladinskog časopisa "Omladina" (1918-1920, zajedno s V. Nazorom) i "Nastavnog vjesnika" (1920-1922). Surađuje stručnim priložima u brojnim znanstvenim, književnim i profesionalnim revijama kao: "Rad" Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (koje je redoviti član postao 1930), "Savremenik", "Napredak", "Kršćanska škola", "Hrvatska Revija", "Jugoslavenska Njiva", "Seljačka Prosvjeta", "Građanska Škola", slovenski "Popotnik", beogradski "Učitelj", njemački "Zeitschrift für Jugendkunde", te dnevnim zagrebačkim listovima: "Obzor", "Novosti" i "Hrvatska Straža". Kao redovni član Glavnog prosvjetnog savjeta radi na izgradnji prosvjetnog programa te projekta o Pedagojskom institutu na Filozofskom fakultetu. Pravi je član "Hrvatskog pedagoško-književnog zbora" i radni član "Matice Hrvatske". Radi na "Pučkom sveučilištu" kao predavač, pa tajnik i napokon kao predsjednik sve do smrti. Kao član različitih komisija dirigira smjernicama obrazovanja i djelovanja praktičnih školskih radnika. Vrednuje i ispravlja rukopise pedagoških djela i školskih udžbenika. Odgaja niz generacija učitelja, nastavnika i profesora. Ističe se neumornom zauzetošću, golemom ljubavlju i visokom stručnošću koja osvaja jednostavnošću i erudicijom, dubinom i suptilnošću, autentičnošću i kritičnošću, što se sve smiruje u njegovoj osnovnoj, duboko humanoj, idealrealističkoj misli.

2. Misao S. M. Osnovna crta njegova filozofijskog i pedagojskog rada jest opća izmirla tendencija k određenom "idealrealizmu", koji je ukorijenjen u "genetički dostignutoj duhovnoj (aksiološkoj) manifestaciji čovječjeg bivstva" (Kratka autobiografija = KA). U vremenu povećane dezorijentacije, osobito na filozofskom i pedagoškom području, gdje se susreću i sukobljuju najrazličitija, katkad i proturječna mišljenja, S. M. duboko ponire u bit problema, izoštreno analizira, objektivno procjenjuje i umješno uskladuje dodirne točke u okviru sintetičkog, izrazito kršćanskog, pogleda na svijet i život.

Ishodište njegova znanstvenog rada (pod utjecajem njegova profesora bečkog pozitivista F. Jodla) bilo je, po vlastitom sudu, "nešto i suviše pozitivističko" (KA, str. 1). U tom duhu napisao je doktorsku dizertaciju, smatranu prilogom pozitivistički i objektivistički fundiranoj logici: "Sve naše znanje o naravi stvari treba tražiti u samim stvarima" (L, str. 192). U njoj prevladava ipak izmirla ton u rješavanju aktualnog spora između "psihologizma" i "logizma".

S. M. ističe unutrašnju vezu "psihologije mišljenja" i "logike" predmeta, dajući tako "dobar prilog za objašnjenje općeg pitanja" (W. Ostwald). Pod utjecajem Wundta i Euckena, kod kojih se specijalizira u Leipzigu i Jeni, razvija svoje izmirla idealrealističko stajalište, promatrajući život, ne kao podvojenost, nego kao organičnu cjelinu u kojoj se "prirodna" datost i "duhovna" sadržaji očituju kao dva pola jedinstvenog procesa. U tom procesu jasno se izražava čovjekova kulturna volja koja redovno u krugu svoje narodne zajednice ostvaruje kulturna dobra.

U svom strukovno specijalističkom studiju (Nauk o didaktičkoj artikulaciji i novija psihologija mišljenja = Nauk), jamačno prvi uopće, pokušava obraniti teme didaktičke artikulacije u svjetlu moderne psihologije mišljenja ("Berlinske" i "Würzburške" škole). I samu ideju "radne škole", koju u njezinu umjerenom obliku neumorno propagira, dovodi u vezu s modernom psi-

hologijom mišljenja. Postavši 1919. nastavnik na zagrebačkoj višoj pedagoškoj školi izradio je postupno sustavna predavanja o cijeloj općoj pedagogiji ("Pedagogijska aksiologija sa uvodom o psihologiji čuvstva", "Uvod u opću pedagogiju", "Didaktika", "Obrazovanje volje sa uvodom o psihologiji volje"), povezujući je s jedne strane s "idejom aksiološkog (vrednosnog) fundiranja u njenom teologijskom dijelu", a s druge strane naglašavajući njeno "pedopsihologijsko stanovište", ne zapadajući ipak ni u jednu skrajnost. Tako je došao do određenog pojma odgoja i znanosti o odgoju. "Odgoj je svršna i planska (promišljena) njega (vođenje, formiranje) prirodnih mogućnosti čovjeka u njegovu razvoju na razini duhovnih (kulturnih) mu težnja, tj. odgoj je svjesna njega kulturne volje čovječje" (K problematici funkcije odgajanja i jedne nauke o njoj = K Problem., 213).

Narav i struktura odgojnog procesa kao svjesnog čovjekova djelovanja upućuje na specifičnu odgojnu kauzalnost koja je predmet posebne znanosti, pedagogije. Pedagogija je dakle teoretska i praktična (normativna) znanost naročito zadatka, autonomna je, ali i upućena na pomoćne znanosti, prije svih na filozofiju (s obzirom na aksiologiju) i psihologiju (s obzirom na odgojni subjekt). Time je zajamčena autonomija pedagogije kao znanosti i njezina "predmetnost", a odbacuje se tzv. "deskriptivna", tj. "nenormativna" pedagogija i njezin produkt kaotični pan-pedagogizam (K. Problem., 213-214).

Središnju ulogu u odgojnom procesu ima odgajatelj, koji predstavlja "trajnu kopču, katalizatora i posrednika među duhovnim silama i mogućnostima odgajaničke individualnosti i objektivnim, u kulturi oličenim vrednotama". Pedagogijski odnos uvijek je "konkretni lični odnos među jednim (konkretnim) odraslim čovjekom kao odgajateljem i jednim (konkretnim) mladim čovjekom kao odgajanimom. Gdje toga konkretnog, intimnog ličnog odnosa nema, ne možemo ni govoriti o odgoju u pravom smislu" (Pedagogijski akt i odgajateljsko zvanje, sep. = Ped. Akt, str. 1). Pluralitet pedagogijskih odnosa ne protivi se ovom utvrđenju, nego se svodi na nj. Ovaj pedagogijski odnos sa strane odgajatelja sadrži odgojiteljsku ljubav (odgajateljski eros, čovjekoljublje, filantropiju) i autoritet, a sa strane odgajaničke odanost i povodljivost.

Uz svu privlačnost i sklad koji među njima vladaju, oni su obilježeni polarnim karakterom. "Odgajatelj rad se kreće među polovima ljubavi i autoriteta: mjere ljubavi nalaze granice u zahtjevima autoriteta, a mjere autoriteta opet u zahtjevima ljubavi" (Ped. akt, sep., str. 5). I odgajaničnik se kreće među polovima: njegova odanost nalazi granice u spontanosti i samostalnosti, a spontanost i samostalnost ublažena je iskrenom ličnom odanošću. Sav odgojni napor teži prema harmonijskom razvijanju kulturnih dispozicija odgajaničke (nedorasla čovjeka) u smjeru vječnih vrijednosti istine, ljepote, dobrote i svetosti i to posredstvom njihova ostvarenja i očitovanja u konkretnoj narodnoj, nacionalnoj kulturi, što posebno obrađuje u djelu Priroda, kultura i odgoj.

U vidu ovakvog shvaćanja odgojne funkcije princip aktivnosti, taj osnovni princip "škole rada", dobiva posebno osvjetljenje. S. M. ga zajedno s drugim vrijednim principima starijeg i novijeg datuma (receptivnost, mehanizacija, doživljaj, spontanost) obuhvaća u jedinstven formalni princip funkcionalnosti, stvorivši tako temelj originalne koncepcije svoje "funkcionalne pedagogije" (Pojam rada ili aktivnosti u radnoj školi = Pojam r.). Iako ovaj izraz upotrebljavaju bečki pedagozi Ch. Bühler, R. Meister, E. Köler, te Francuz E. Claparede (pedagogija "po mjeri čovjeka"), kod Matičevića on poprima samostalnije i sustavnije značenje u smislu totalnog principa obrazovanja, povezan s principom narodnoga kulturnog i obrazovnog ideala što posebno razvija u djelu Osnovi nove škole i Priroda kultura i odgoj. On to sažeto izražava formulom: "Udesi svoje uzgojne (pedagogijske) metode tako, da izazoveš kulturnoj, naročito nacionalnoj kulturnoj građi odgovorajuće (adekvatne) psihofizičke funkcije: tjelesne, misaone, čuvstvene i voljne" (Pojam r.). Ideal humaniteta, tj. potpuno izgrađene i zrele kulturne osobnosti, ostvaruje se u praksi vježbanjem na vrijednom, brižljivo odabranom, mudro ograničenom i

idejno povezanom gradivu. Kulturne funkcije odgajaničke razvijaju se dakle u dodiru s kulturnim (obrazovnim) dobrima.

Ideal narodnog odgoja i obrazovanja s pedagogijskom utemeljenošću razrađen je posebno u djelima Pedagogijski akt i odgajateljsko zvanje i Priroda, kultura i odgoj.

Korelacija i adekvacija funkcije (odgojnog subjekta) i predmeta (odgojne vrednote) jedna je od najnaglašenijih Matičevićevih misli, počevši već od dizertacije preko fakultetskih predavanja do tematskih spisa o ovom pitanju (Nauk, Pojam r., Ped. akt, K problem., Priroda, k. i o.). U skladu sa svojom teorijom logike (L) dolazi do rezultata da se didaktički akt (poseban izraz pedagoškog akta) kao psihička realizacija objektivnosti ima provoditi u skladu s logičkom strukturom predmeta, što je neodvojivo vezano uz misaone akte i time dalje uz psihologiju mišljenja. S. M. tako dolazi do sinteze psihologizma i logizma, voluntarizma i intelektualizma, formalizma i materijalizma, škole rada i škole učenja. Time on izražava osnovnu tendenciju za sintetičkim gledanjem i izmirenjem polarnih opreka. Glavne komponente njegove misli, po njegovu osobnom sudu, jesu dakle: 1. temeljno integrativno usmjerenje; 2. odgoj kao specifična funkcija i pedagogija kao autonomna, teorijska i praktična (normativna) znanost; 3. kulturno-filozofijsko i psihologijsko utemeljenje odgoja i odgojne znanosti; 4. narodni obrazovni ideal; 5. pedagogija funkcije ili "funkcionalna pedagogija"; 6. didaktička artikulacija (obrađa metodičke jedinice) orijentirana modernom psihologijom mišljenja. Posebnu originalnost pokazuje u točkama 2, 5. i 6.

Svima ovdje prisutnima i svim čitateljima želim iskren užitek i plodonosan studij ovih pregnantnih, izbrušenih i dubokoumnih Matičevićevih misli, koje će poslužiti kao poticaj u odgojnom radu.

A svima koji su doprinijeli da ova knjiga ugleda svjetlo dana, ponajprije obitelji pokojnog Stjepana Matičevića, koja je sačuvala najveći dio baštine i živi spomen na našeg velezaslužnog akademika, zatim profesoru dr. Nedjeljku Kujundžiću koji je popularizirao i ponovno otkrio našoj javnosti Matičevićevu misao, te izdavaču KSC, koji je ušao u ovaj projekt vođen nadom u bogate duhovne plodove, srdačna HVALA!

Riječ Ivana Dumbovića

Mislim da je vrlo značajno, i to sam imao na umu pregledajući ovaj rad, uvidjeti kolika je vrijednost ovog rada za razvoj naše pedagogije. U početnoj konstataciji moram reći da su u principu ovakvi radovi od neprocjenjive važnosti za našu povijest pedagogije i za razvoj naše pedagogije - ja ta dva pojma dijelim iako mogu katkada biti identični. Ovo su neophodne vrste radova i ovakvih radova trebalo bi još o raznim autorima, gdje je to moguće, za neke autore to je nemoguće zbog njihove voluminoznosti, kod drugih zbog nekih drugih razloga...

Sada ću se ukratko osvrnuti s nekim opservacijama. U uvodnom dijelu, na str. 9 među pedagozima nabrojani su neki, mnogi i nisu. Smeta mi što se Ivan Filipović ubraja među pedagoge. Ivan Filipović je veliki organizator hrvatskog učiteljstva. On je hrvatski Diesterweg, ali nije i pedagog od takvog formata da bi se mogao uvrštavati među tridesetak naših prvih pedagoga. (Zato je non sens što mi u Republici Hrvatskoj imamo pedagošku nagradu "Ivan Filipović". Da je to sindikalna nagrada ili neka druga bilo bi to logično, a ovako to je naš propust i pomalo kompromitirajuće za pedagoge, a da li će to odgovorni shvatiti, ja to ne znam. Filipović je vrlo velik, vođa hrvatskog učiteljstva, indirektno je učinio puno za pedagogiju, ali nije pedagog. Dakle, da se takva nagrada zove imenom našega Stjepana Matičevića, Stjepana Basarička ili eventualno još nekoga drugoga, to bi imalo logike...).

Navešt ću neke misli koje mi se sviđaju, koje bi, mislim, valjalo odobriti. Tako je vrlo dopadljiva misao da ne može biti pedagog onaj koji je naučio sve pedagogije, što dr. Kujundžić dobro naglašava. Mi nažalost imamo puno primjera da su neki mnogo naučili o pedagogiji, a sami kao pedagozi uopće ne dije-luju.

Morat ću upozoriti i na sljedeće: u dugoj povijesti sve nečim prethodi, iza svega nešto slijedi. To je naš autor u studiji o

Stjepanu Matičeviću ponekad zaboravio, pa tako, napominjem, na stranici 16 pripisuje se u zaslugu Matičeviću - s pravom - da govori o nacionalnim idealima, o potrebi uvažavanja nacionalnih osobnosti u zasnivanju jedne nacionalne pedagogije. Međutim ne možemo prešutjeti da je istovremeno s Konstantinom Dimitrijevičem Ušinskim i naš Basariček '70-ih godina gotovo istovremeno isticao princip narodnosti u pedagogiji, tako je to načelo i ušlo u pedagogiju pod tim nazivom, a da ni sami nismo svjesni da je i naš Basariček konstituirao to načelo narodnosti u pedagogiji.

Dalje, panpedagogistička načela Matičeviću su bila donekle i bliska, to se vidi na str. 17, 30. Međutim i tu bi trebalo, možda, reći da je to gledište zastupao još Stjepan Basariček i još neki drugi. (Ova Dumbovićeva tvrdnja o Matičevićevoj bliskosti panpedagogizmu u najmanju ruku je problematična i teško da se može održati ako se usporede njegovi jasni izričaji o tom problemu na pr. na str. 113, 185, 229 i drugdje. Citirane stranice 17 i 30 ne govore izričito o problemu panpedagogizma već o Matičevićevoj kulturno-prosvjetnoj aktivnosti /str. 17/, a na str. 30 se čak izričito tvrdi da "se Matičević suprotstavljao i rasprostranjenoj panpedagogijskoj teoriji" - op. l. M.).

Međutim ima jedna stvar koju bih ja želio problematizirati. Pa i naš Nedjeljko Kujundžić, koji dosta ozbiljno promišlja pedagogijske probleme, mogao bi u tome puno pridonijeti. Što je kriterij zasnivanja pedagogije? Ja postavljam otvoreno pitanje dokle ćemo mi u Hrvatskoj otvarati Sveučilište, dokle ćemo mi u Hrvatskoj nalaziti neke nove škole i pomicati datume osnivanja ranije ili kasnije? Dokle ćemo mi osnivati pedagogiju?

Imamo četiri mogućnosti. Prva je mogućnost da pedagogija postoji otkad postoje radovi iz pedagogije. Tako je najpoznatiji primjer Rousseaua koji smatra da je Platonova "Država" prva pedagogija, i ona je uvelike pedagogija. I ja tražim u Bibliji, Kuranu, Talmudu, i svuda gdje nađem neku pedagošku misao to bilježim i mislim da ću imati dosta građe da kažem da je pedagogije bilo puno prije. Za svjetsko konstituiranje pedagogije dovoljno je bilo Herbartu u početku prošlog stoljeća da napiše jednu knjigu i da je podigne na razinu sveučilišne discipline. Mi našem Stjepanu Basaričku postavljamo puno strože kriterije kao i našem Sveučilištu. I naše Sveučilište otvara '74. ban Mažuranić "kao moderno", zanemarujemo ono iz 1669, a spominje se sada i Zadar iz 1396, i tako dalje, i opet nema onih kriterija 4 fakulteta. Da su tako radili Salerno, Bologna i drugi, onda ne znam kad bi oni morali datirati svoje!? Mi smo nevjerojatno samozatajni, da ne kažem samouništavajuće se ponašamo prema svojoj baštini. Tako i osnovnu školu prvu priznamo onu u Varaždinskim Toplicama itd, međutim, to je netočno, podaci govore o daleko ranijem vremenu. Postavljamo suvremene kriterije nekim stvarima od prije nekoliko stoljeća! Naš Basariček da bi bio utemeljitelj pedagogije u Hrvatskoj mora, za razliku od Herberta, napisati jednu od prvih psihologija u nas, mora napisati opću pedagogiju, mora napisati didaktiku, mora napisati petnaestak osnovnoškolskih metodika, mora napisati povijest pedagogije... Pa to je do prije 20-tak godina bio gotovo cijeli pedagogijski sustav! Mi mu još ne priznajemo to, mi opet utemeljujemo pedagogiju, ovaj puta po Stjepanu Matičeviću! Da ne bude zabune, i još ćemo je utemeljivati, ako je danas netko ospori a sutra obrani bit će njezin utemeljitelj. Slažem se s autorom, da se ne bismo krivo razumjeli, da je Stjepan Matičević dao veliki doprinos u obranu pedagogije, a time onda i utemeljenju pedagogije, time što je filozofskim promišljanjem dao pravi odgovor upravo onima koji su najviše oponirali pedagogiji, iako pedagogiji najviše oponiraju sami pedagozi, a onda se drugi lako pridruže tome, pa kad se već sami ne priznajemo onda je drugima najlakše pribaviti još nekoliko razloga. Ja samo ovo postavljam kao otvoreno pitanje - dokle ćemo mi pedagogiju utemeljivati kao znanost? Suvremene kriterije nikako ne možemo primjenjivati na neke daleke dane!

Vrijedno je, što autor ističe, i ja to želim naglasiti, da je Matičević, citiram: "odbacivao ideju o potpunom izjednačavanju škole i života (što se dogodilo u prošloj reformi koja je nastojala školu rastvoriti u 1.300 stručnih profila što korespondiraju proizvodnom tvorničkom radu). Matičevićeva argumentacija zasnivala se na činjenici da škola treba biti uzorak boljeg, višeg života..." Mislim da je jedna velika pogreška našeg društva to što škola nije više "uzorak boljeg života", već je ona na kraju, na rubu. A već sam pojam škole, što autor dobro naglašava, znači primjer, nešto dobro, škola konačno.

Duboko bih se složio s autorom, iako se možda i pretjeruje (to je uvijek tako u prijelomnim vremenima) ali se moram složiti s autorom da je našoj pedagogiji učinjena ogromna šteta od nekih vladajućih pedagoga. Posebno evo ističe dr. Kujundžić dr. Frankovića. Za dr. Frankovića je stvarno vezano više promašaja nego li koristi, iako je i promašaj prilog nauci, jer je nauka identificirala jedan promašaj koji više valjda neće ponoviti. A takvih je promašaja bilo jako puno. Ja tu imam puno primjedbi, ali sam dosada šutio, no neki će radovi demantirati neke činjenice. Ipak ne bih se složio s mišljenjem da je "zbog uvrštavanja religije u najširi kompleks odgojne akcije, što je boljševicima bila oznaka za krajnju reakcionarnost, i razlog da se takve pedagoge briše iz popisa tkz. 'progresivnih' pedagoga" (str. 27). Pazite, nikoga se iz povijesti općenito ne može izbrisati. Mi jesmo bili svjedoci da se izrezivalo Jovanku kad se posvadala sa svojim suprugom, mi jesmo svjedoci da se izrezivalo pojedine periode. Ali povijest se ne može izbrisati, može se samo prešućivati. Mislim da se s tom konstatacijom ne možemo ne složiti. Zato je to možda malo prejako naglašeno.

Na str. 34 rečeno je: "Budući da je na taj način utvrdio specifičan predmet i metode pedagoškog istraživanja, Matičević je, da bi u potpunosti osigurao pedagogiji autonomiju, izvršio i

razgraničenje pedagogije od drugih srodnih znanosti." Ako podemo od pretpostavke da je to bilo uopće potrebno, a izgleda da je to u pedagogiji stalno potrebno, onda se možemo složiti da je to njegov vrijedan doprinos.

Ja moram odustati od nekih svojih misli zbog kratkoće vremena. Postavit ću još jednom pitanje - koliko mi osnivača pedagogije zapravo imamo? Osim toga, pored naglašavanja svih vrijednosti ovakvih radova, posebno smatram da je takva vrsta rada vrijedna stoga što mi pored studije autora imamo sama djela koja će najbolje reći čitaocu i dati odgovore na svako postavljeno pitanje. Ja jedino zamjeram npr. zašto ti radovi nisu kronološki, jer je to u pregledu jednog razvoja, kako su izlazili, a ne najprije rad iz 1936, pa drugi iz 1918, pa onda redom... To je u povijesti gotovo neophodno. Sami radovi Stjepana Matičevića su u programu studija pedagogije i ja kao nositelj kolegija povijesti pedagogije imam referate. Govoreći o Stjepanu Matičeviću ne možemo a ne reći da je dao krupan, vrijedan, nezaobilazan prilog. I ovaj pokušaj ovakvog interpretiranja naše povijesno-pedagoške baštine treba biti samo prvi, treba nastaviti jer to je zapravo uvjet za jedno potpuno znanstveno utemeljenje razvoja naše pedagogije, zapravo povijesno tretiranje naše problematike. A takvih je autora jako, jako puno. Eto toliko! (Pljesak.)

Ivo Biondić, voditelj tribine: Hvala Ivo, i koliko sam shvatio Marko, tebe sad čeka objavljivanje Basaričeka!

Marko Pranjčić, ravnatelj KSC: Ja sam se već bacio na posao. Samo tražim suradnike!

I. Biondić: Kolega Matijeviću, ja pretpostavljam da će Matičević biti osvjetljen sa stanovišta "inovativne škole 21. stoljeća". Znaite, kolega je voditelj takvog jednog velikog projekta. Izvolite!

Riječ Milana Matijevića

Cijenjene dame i gospodo! Ja ne znam po kojem sam kriteriju dospio na listu govornika. Pokušao sam sada dešifrirati. Pa tek usput, Matičević je bio prvi predavač didaktike na Zagrebačkoj pedagoškoj akademiji, a ja sam usput kazano zadnji. Priredio sam 75 radova koje želim kazati uz pojavu knjige o Matičeviću.

U Matičevićevo vrijeme u Hrvatskoj se u području školstva događala Europa. Sve što je imala Europa u području pedagogije i školstva mogli su osjetiti i hrvatski učitelji. I Matičević je bio dio te europske baštine. Njegovi su radovi prevedeni ili izvorno objavljivani na njemačkom a i on sam je našem učiteljstvu nastojao približiti europska pedagojska dostignuća.

Danas se zalažemo za demokratizaciju škole a Matičević 1919. objavljuje tekst pod naslovom "Demokratizacija škole". Demokratizirati školu znači dozvoliti pluralizam pedagoških modela i koncepcija. Konfekcijskoj školi države suprotstavljaju se najrazličitiji modeli organizacije škole, te pedagoških i metodičkih koncepcija. Školi s rigidnim razredno-predmetno-satnim sustavom rada suprotstavljaju se škole koje zagovaraju slobodnije pristupe planiranju i izboru modela rada. Školi koja svu obuku organizira u učionici suprotstavljaju se škole koje preferiraju učenje u prirodi. Školi u kojoj je disciplina shvaćena kao svetinja suprotstavljaju se škole u kojima je sloboda učenika i učitelja pedagoški ideal i moto. "Sloboda postaje i lozinkom i metodom suvremenog uzgoja i suvremene škole" (str. 136). Tako je u Pragu 1908. god. održan Kongres pristaša slobodne škole na kojem je Trstenjak održao referat.

U prva četiri desetljeća ovog stoljeća, u vremenu kad je Matičević sazrijevao i bio u naponu snage, događa se u Europi projekt nazvan "nova škola", obilježen intenzivnim traganjem za definiranjem pedagoškog smisla fenomena rada u cjelini pedagoškog čina, te traganjem za rješenjima kojima se mogu prevladati slabosti krutog razredno-predmetno-satnog sustava rada. U tom kontekstu i u tom vremenu javlja se model Marije Montessori, Nillov Summerhill i Steinerova Waldorfska škola, Petersenov Jena plan, te modeli organizacije poučavanja koje nude Freinet, Dottrens i mnogi drugi.

Sve se to zrcali i u teoriji i praksi školstva u Hrvatskoj. 1933. i 1934. Vera Erlich radi u Zagrebu po Montessori modelu i objavlju-

je o tome knjigu. Franjo Higi-Mandić razvija u Zagrebu model Ogladne šumske narodne škole na čistom zraku. Salih Ljubunčić prikazuje učiteljstvu Dalton plan (1927). I prvi interes za Steinerovu školu javlja se prije Drugog svjetskog rata. Bio je to prilog demokratizaciji škole i odgoja tadašnje plejade vrhunskih pedagoga (Defrančeskina, Ljubunčića, Demarina, Matičevića i drugih). Kao što su Hitler i Staljin prekinuli nit prirodnog razvitka pedagogije i školstva u državama u kojima su došli na vlast, tako je i u Hrvatskoj nakon završetka rata prekinut prirodni tok razvitka pedagoške misli i školske prakse. Svi projekti "nove škole" proglašavani su jednostranim tvorevinama buržoaske pedagogije, pedagoškim zastranjanjima koja treba zaboraviti i energično pristupiti izgradnji pedagogije socijalističkog društva koja će svijet odvesti u komunizam. Na tom putu u pedagoški konfekcionizam i jednoulje zavijen je velom zaborava i Matičević i njegovo djelo, te mnogi drugi koji su neposredno pred rat bili na europskoj razini pedagojske misli.

Osim aktualizacije njihovih radova naš je dug stvoriti na ovim prostorima uvjete za demokratizaciju škole. Uz europska demokratska društva idu i školski i pedagoški pluralizam. Svako demokratsko društvo nastoji razviti neki koncept javne državne škole koji može zadovoljiti većinu građana, ali se u svim suvremenim školskim zakonima dozvoljava djelovanje tkz. alternativnih, odnosno slobodnih škola. Ukoliko se želimo vratiti u klub demokratski europskih društava moramo i mi stvoriti takve uvjete u Hrvatskoj.

Za početak u Zagrebu je spontano formiran Savjet za slobodne škole, a najdalje su u pripremama za osnivanje slobodne škole otišli u Društvu za Waldorfsku pedagogiju. U okviru istraživačkog projekta pod nazivom INOVACIJSKA ŠKOLA, kojoj sam ja koordinator, grupa od 20 znanstvenika se zalaže za osnivanje nekoliko oglednih škola, uz suradnju sa Zavodom za školstvo Hrvatske, koje bi možda jednog dana mogle zatražiti da postanu slobodne škole. U okviru toga projekta, a uz suradnju s Waldorfskim društvom iz Zagreba, pokušat će se već ove jeseni upisati jedan eksperimentalni razred koji bi radio po konceptu Steinerove pedagogije, a uz stručnu pomoć Waldorfske škole iz Beča. Isto tako pripremamo jedan temeljitiji seminar "Montessori pedagogije" u jesen ove godine u Zagrebu.

Osjećam, kao naš veliki dug prema Matičeviću i plejadi demokratskih pedagoga spomenutoga vremena, da trebamo raditi na stvaranju uvjeta za demokratizacijom ukupnog školskog života i razvitka pedagoške misli. Tako će i kod nas djelovati, osim javnih škola, alternativne škole koje su utemeljene na nekom od poznatih pedagoških koncepata koji korijene imaju u projektima "nove škole", ali koji će omogućiti i stvaranje potpuno novih i originalnih modela školske organizacije. Tako ćemo dobiti škole koje rade s mnogo udžbenika ili škole koje rade bez obveznih udžbenika, škole u kojima se njeguje oštar takmičarski duh i selektivno ocjenjivanje te škole bez ocjena i straha, škole s mnogo nastavnih predmeta i škole u kojima program nije strukturiran po nastavnim predmetima, škole s obveznim vjeronaukom i škole bez vjeronauka, i na kraju običavam kazati, škole koje rade po modelu "Društvo mrtvih pjesnika" ili po modelu "Summerhila".

Riječ Nedjeljka Kujundžića

Meni poslije svega ovoga nije ostalo puno da kažem, ali ipak dvije-tri stvari bi htio apostrofirati. Prvo, ono što u knjizi nećete naći, to je, kako sam otkrio Matičevića. Matičević je, to je rekao i profesor Dumbović, bio svjesno zabranjen i najveću zaslugu u tome je imao dr. Franković, koji ga je izravno označio, i to je pretendiralo da bude povijest pedagogije i školstva u Hrvatskoj, "reakcionarom", "klerikalcem" itd. Međutim, rehabilitirajući, reafirmirajući i prikazujući Matičevića u ovom hrestomatijsko-komentarskom obliku, tako da i naše izjave može svaki čitatelj provjeriti, mislim da se završava teoretski jedna etapa stvaralačkog prelaženja patakijevsko-šimlešijansko-vukaso-vicevske pedagogije, to jest te dogmatske pedagogije koja je ovim prostorima dominirala pedeset godina. Mislim da je to

najveća vrijednost ove hrestomatije - ja ovu knjigu tako zovem, a to je naglasio i dr. Dumbović.

E sad ono pitanje, iako to nije u kontekstu same knjige, ali je vrlo važno za ovakav skup, kad ćemo mi datirati pedagogiju u Hrvatskoj? Prof. Dumbović je to dobro naglasio da se tu može ići i u ranije doba. Ja bih spomenuo da možemo ići i u renesansu, da možemo i Gučetića smatrati takvim. A ima još jedno otkriće, pokojni Kruno Krstić ga je, da tako kažem, prvi otkrio, a ja se spremam nešto šire o tom napisati, a to je da na dvoru kneza Trpimira 852. god. boravi treći intelektualac Europe i svijeta Gotschalk, a ne zaboravimo da su na dvoru Karla Velikoga Alkuin, Rabanus Maurus i Gotschalk stvorili prvo sveučilište, "scholum palatinum", a da - nemam vremena sad o tom govoriti - zbog razmimoilaženja Gotschalk bježi najprije u Veneciju gdje se sklanja. On je bio augustinovac, pristaša teorije predestinacije pa su ga ovi drugi progonili, a kako su hrvatski vladari imali veze s Venecijom, nagovorio ga je knez Trpimir i on je došao u Rižinice, između Splita i Klisa i tu je napravljeno prvo Hrvatsko sveučilište. I toga nema u povijesti pedagogije. I to je ono što će trebati otkriti, jer je to napravio, ni manje ni više, nego treći, a ako gledate kao "primus inter pares" onda i prvi čovjek ondašnje Europe. Dakle, mi imamo odavno, da ne spominjem benediktince itd, jednu visoku pedagošku tradiciju.

E, međutim, kad ćemo mi definirati pedagogiju kao znanost u modernom smislu? To ne ovisi o ovim velikim povijesnim događajima, nego prvenstveno o shvaćanju same znanosti. A Matičević je udovoljio svim kriterijima. To jest da joj je pronašao, dokazao predmetnost, kauzalnost, originalnost metode i kriterije kako vrednovati dostignuća. I to je ono što nisu učinili - ne mislim ih podcijenjavati - ni Filipović, ni Basariček, oni su bili veliki prosvjetitelji, ali nisu napravili ovu originalnu znanstvenu strukturu. To je, a to ćete vidjeti i u knjizi, glavni domet, doprinos i značenje Stjepana Matičevića. On je u europskim krugovima označen kao borac i onaj koji je najbolje dokazao autonomnost pedagogije. I na čemu je on dokazao tu predmetnost, jer se čovjekom svi bave: i psihologija i povijest i sociologija i filozofija, ali što je to specifično čime se bavi samo pedagogija? Za

Matičevića, a ja mislim za sve nas danas moderne pedagoge, to je "status transformandi". "Status idealis" traži filozofija i njoj slične znanosti pa i religija, "status quo" psihologija i njoj slične discipline, ali ono nastajanje čovjeka iz "statusa quo" kao individua u "status idealis" kao persone, to područje teškog dijalektičkog rasta i padanja, te drame čovjekove, istražuje i pokušava unaprijediti, akcelerirati jedino pedagogija. Naravno, i tu je isto veličina Matičevićeva, u punoj interdisciplinarnoj suradnji sa svim ovim drugim znanostima koje se bave problematikom čovjeka.

I još bih želio spomenuti da je u određivanju cilja i ideala Matičević suvremen, ja bih rekao čak i još malo dalje, to jest i u dimenziji futurologije. Evo, njegova je poznata teza koju je više puta varirao "Fiat persona!" (Neka bude, nastane osoba!) To je njegova glavna deviza i po njoj smo mi, ja i kolega Marjanović, koji je vrlo zaslužan za temeljitu pripremu ove hrestomatije, dali ime cijeloj ovoj radnji "Personalistička pedagogija", jer on je daleko od svih ideologija. To je čovjek, vidjet ćete iz ovog prikaza, koji je imao najmimiju biografiju. Nije se pleo ni u kakvu politiku. On se zaista bavio čovjekom, bavio se pedagogijom i promišljanjem kako unaprijediti, akcelerirati ljudski razvoj, i kako ostvariti, koliko je god to moguće, kvalitetu individualnog i kolektivnog života, makar malo unaprijed. I "fiat persona!" može i dan danas ostati, ja bih rekao postati aksiom svakom znanstvenom ozbiljnom promišljanju pedagogije.

Još ću napomenuti u funkciji ovoga da je Matičević prvi koji je na ovom balkanskom prostoru afirmirao, prokomentirao (mi smo donijeli taj članak - "Povratak k normi") Wichmannov poznati princip, koji je i danas plodonosan, "Mehrdarbitung", višak napinjanja, zdravo napinjanje, jer odgoj, ukoliko samo prati biotički razvoj, suvišan je. Odgoj, ukoliko je prenapinjanje čovjeka, vodi čovjeka u bolest. Jedino onaj odgoj koji čovjeka akcelerira, ali po mjeri njegovih biotičkih sprema (Anlage) i prema cilju koji je sadržan u datoj kulturi vremena, to je ljudski, to je humano, to je odgoj koji će svaki učenik i svaki student rado prihvatiti. I eto vidite, kolege, po tome je Matičević zaista suvremen i na njemu mi možemo početi graditi sada jednu novu deideologiziranu, debiljševiziranu, znanstvenu, humanističku pedagogiju. (Pljesak).

Moderator, I. Biondić zahvaljuje referentima i daje riječ gospodi Miri Sax, kćerki dr. Matičevića, koja otvara diskusiju.

Zahvalna riječ gospođe Mire Sax

Cijenjeni gospodine Ministre, cijenjene gospođe i cijenjena gospodo! Nisam vjerovala da ću doživjeti ovaj značajan trenutak u mom životu, a to je ponovno priznanje mome ocu kao učenjaku, koji je svojim znanstvenim radom dao bez sumnje veliki doprinos razvitku i unapređenju moderne pedagogije u Hrvatskoj još prije 50 godina. Pedagogiji je posvetio skoro čitav svoj život. Ono što je napisao i čemu je posvetio svaku svoju misao, činio je iz ljubavi prema omladini, iz ljubavi prema svom narodu i svojoj domovini. Istina je, i ja sam pošla njegovim stopama i bila 25 godina prosvjetni radnik, ali nisam naslijedila njegov nadprosječni um, a mogu reći ni njegovu genialnost. Ipak, ja i moj suprug uspjeli smo sve njegove radove u teškim ratnim i poratnim godinama sačuvati, kao i napisane radove o njemu, te ih tako spasiti, znajući kakvu znanstvenu i kulturnu vrijednost predstavljaju za hrvatsku pedagogiju.

Zahvaljujem srdačno, ponajprije gospodinu profesoru Kujundžiću, koji je otkrio na poticaj pok. prof. Zlatka Pregrada, asistenta mojega oca, vrijednost pedagogije prof. Matičevića. Dalje, zahvaljujem časnoj gospođi mr. Marjanoviću i dr. Pranjiću koji su omogućili štampanje i izdavanje monografije mojega oca s Uvodom prof. Kujundžića. Zahvaljujem na osvrtima gospodinu dr. Milanu Matijeviću i gospodinu dr. Ivanu Dumboviću, kao i svim prisutnim uzvanicima, koji su se odazvali pozivu da prisustvuju ovoj promociji. Na kraju, nadam se i vruće želim, da znanstvene i napredne misli prof. Matičevića postanu ponovni i sigurni putokaz u novoj hrvatskoj pedagogiji. (Snažan pljesak.)

Intervent Dragana Saxa

Ja bih samo spomenuo kako je došlo do toga da se gosp. Kujundžić odlučio da napiše magistarsku radnju. To smo saznali sada od moje supruge, na poticaj profesora Pregrada. A kako je došlo do toga da su naši oci salezijanci izdali ovu knjigu. Evo, slušajući jednu emisiju Radio Vatikana saznao sam da se oni bave odgojnim radom, pa sam telefonski stupio u kontakt s gospodom Pranjićem i Marjanovićem, i pozvao sam ih sebi da malo pogledaju Matičevićeve stvari, ne bi li možda oni imali od toga koristi, kad već od '71, kad je dr. Kujundžić napisao svoju magistarsku radnju, nismo ništa na tom području mogli uraditi. Eto tako, spominjem ovaj detalj koji odgovara na pitanje kako to da su naši oci salezijanci uzeli na sebe ovu zadaću, koja je danas, hvala Bogu, realizirana, na opću korist znanosti i odgoja, nadam se. Sada, naravno, treba još zasukat rukave, jer sada dolazi ono najteže, a to je kako da se mi svi angažiramo na tom području. Jer, ni na jedno pitanje nećemo ostati uskraćeni u odgovoru iz pedagogije ako budemo pročitali djela profesora Matičevića. On daje odgovor na sve probleme pedagoške. I on se, mogu vam reći, kao neki "deus ex machina" u ovo sudbonosno vrijeme pojavio i otkrio nam ono što je kroz ovih 50 godina bilo zakopano u zaborav. Onaj koji počne čitati njegova djela, ne može prestati, jer je to kao najnapetiji roman, kao jedna drama. Ono što budete čitali to će vam ostati kao najveće zadovoljstvo i bit ćete konačno učvršćeni u svom uvjerenju da to nije Sizifov posao, da tu ima rezultata. Ali moramo se potruditi da dodemo do tih njegovih djela i ja mislim da će se morati još nešto poduzeti da se štampaju i one stvari koje još nisu štampane. Oprostite, ali morao sam to reći. Ja nisam stručnjak ali kad sam došao do toga da kao nestručnjak počnem čitati, a inače sam se bavio odgojnim radom, morao sam priznati da sam čitajući njega došao do uvjerenja da je to jedno temeljito i čvrsto uvjerenje koje donosi obilne odgojne plodove. Hvala! (Pljesak.)

N. KUJUNDŽIĆ: Jednu dopunu, jedan kuriozitet, vis a vis ovoga što je već rečeno. Naime, 1971. - tu je živi svjedok prof. Poljak - Odsjek za pedagogiju otvorio je prvi postdiplomski studij. Ja sam bio u toj grupi. I ja sam već imao gotovu radnju "Teleobrazovanje", jer sam bio petnaestak godina direktor "Školskog radija" i bavio se elektroničkom komunikacijom, ali, zaslugom ili kriv-

njom, upravo Savjeta postdiplomskog studija, među kojima je sjedio i prof. Poljak, a glavni nositelj te inicijative je bio prof. Zlatko Pregrad, ja sam temu promijenio. On je mene najprije molio, a svi zajedno su me zadužili, jer ja sam bio jedini među pedagogima koji sam prethodno diplomirao filozofiju, da bi trebalo objasniti, analizirati djelo Stjepana Matičevića. Ja sam se, da vam iskreno kažem, u početku malo nećkao, jer sam imao gotov materijal za magisterij. Što je ovo sada? Međutim, kad sam pristao i ušao u to, stvarno mi nije bilo žao. Eto, to je ta informacija, kako je došlo do toga da se uopće ude u taj posao.

Moderator, I. Biondić: Sada otvaram diskusioni dio. Molio bih vas da možda previše ne širimo, s obzirom da namjeravamo organizirati o Matičeviću, možda čak simpozij, tamo na jesen, ili u dogledno vrijeme. Profesor Poljak se javio za riječ. Izvolite!

Ministar znanosti, tehnologije i informatike dr. OSMAN MUFTIĆ: Ja se ispričavam što se namećem, ali dužnosti me zovu da moram poći.

I. Biondić: Izvolite samo!

Riječ ministra Osmana Muftića

Ja sam svakom koji je govorio izuzetno zahvalan, jer sam naučio mnogo stvari i nama je zaista u području pedagogije jedna ovakva knjiga došla kao nešto što može u ovom trenutku postati kamen temeljac, iako i dalje raspravljate o tom kad je utemeljenje toga. Pogotovo ako se doda ovome da je, recimo danas suvremena tehnika praćenja ljudskih misli došla do te razine da je moguće praktički perceptivne elemente snimati, pratiti ih i davati im, da tako kažem, matematički oblik, tako da sam duboko uvjeren, da ćemo daljnjim napretkom imati takve metode koje su doslovno materijalne i da ćemo moći povezati, u krajnjoj liniji, onaj duhovni dio koji je nama naizgled takav da i mislimo da ga i nema. Ja se još jednom zahvaljujem svima, što sam ovdje bio pozvan. Ja sam trebao otići prije pola sata, i mogu reći da sam ostao i tako uživao kao rijetko kada, i zbilja svakom tko je govorio još jednom zahvaljujem! (Pljesak.)

Vladimir Poljak

Kad je riječ o profesoru Matičeviću, onda ne mogu odoljeti da se ne javim s nekoliko prigodnih riječi, tim više što je ovdje prisutna i njegova kćerka koja je bila posrednik između KSC i mene u angažmanu-recenziranju KSC. Profesora Matičevića osobno nisam poznavao, nisam bio njegov đak, ali su radovi prof. Matičevića meni veoma dobro poznati. Te radove sam učio, iz tih sam radova mnogo toga naučio! Ja ću izdvojiti nekoliko odrednica iz onog što sam ja naučio, čega se do današnjeg dana pridržavam i što bih zaista srdačno preporučio današnjim pedagogima da to respektiraju.

Prva konstatacija o pedagogiji prof. Matičevića: Izvanredno dobro poznavanje pedagogije njegova vremena u svjetskim relacijama i dometima, napose zapadnoeuropske pedagogije, napose njemačke pedagogije bazirane na njemačkoj klasičnoj filozofiji i njemačkoj klasičnoj psihologiji brojnih škola: berlinske, leipziške, würzburške i drugih. Dovoljno je uzeti njegovu habilitacionu radnju, iz 1920. god. i vidjeti fusnote, koliko autora on konzultira. Apsolvirao je sve autore toga vremena, i mogu reći da je upravo ova radnja "Nauk o didaktičkoj artikulaciji i novija psihologija mišljenja" bila i meni poticaj da se bavim problemom analize strukturiranja nastavnog procesa, s time što sam apsolvirao i one autore nakon smrti profesora Matičevića, pa bih zato ovdje upozorio da treba poći od proučavanja izvora tih autora, a ne komentara i interpretacija drugih autora, dakle iz prve ruke. To je prva konstatacija, koje se ja pridržavam. Meni zaista smeta kad se danas u napisima spominju neki fenomeni i problemi a da se uopće ne pozna povijesni domet rješavanja tih problema i fenomena.

Druga konstatacija: interdisciplinarni pristup fenomenima odgoja i obrazovanja. Matičević je bio profesor preko 20 godina. On je koncipirao studij pedagogije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koji sam ja još studirao, poznata 30. grupa: pod a) pedagogija sa psihologijom kompletno, pod b) filozofija, i pod c) po

izboru neki predmet, da se može baviti i metodikom toga predmeta. To je bilo izvanredno i toga nedostaje u sadašnjem studiju pedagogije. Pedagog bez filozofske kulture, bez psihološke kulture, to ja ne mogu zamisliti. Matičevićeva je koncepcija interdisciplinarno koncipirani studij pedagogije i to bi trebalo dalje razvijati. Ja se bez studija filozofije i pedagogije ne mogu okrenuti u pedagogiji, bez obzira što mi neki šarlatani daju čistu jedinicu iz filozofije u dnevnoj štampi.

Treća konstatacija: teorijska dimenzija o metodologiji pedagogije prof. Matičevića. Nešto izvanredno! Teorija nije fantazmogorija, teorija znači, prije svega, visoku razinu misaone spoznaje nekog fenomena. Tu je Matičević bio majstor. Tu naša metodologija i pedagogija hramlje, mi smo opterećeni, ne samo sovjetskim dogmatizmom, nego i anglosaksonskim pozitivizmom, da ne kažem i balkanskim primitivizmom, što se tiče metodologije i pedagogije. Tu moramo sve učiniti da se stanje promijeni, i bit će na čast da se naši pedagozi natječu u poznavanju zapadnoeuropske metodologije, koja je pluralistički koncipirana i u koju je ugrađena kreativna dimenzija. Mučna su iskustva, znate, s nekim studentima koji žele provesti neka "empirijska istraživanja", bez ikakvog poznavanja teorije. To su, kako bi Bloch rekao, "pseća njuškala tabana realiteta". Mi moramo u tome intervenirati. Ja nisam za favoriziranje ove dimenzije, ja sam i za teorijsku, i za empirijsku dimenziju. Teorijska dimenzija znači proučavanje izvora, razmišljanje, koncipiranje i kombiniranje u sagledavanju realiteta.

Nadaj se: kritička dimenzija kod prof. Matičevića. Ne nihilistička kritika, ne rušilačka kritika, nego znanstvena kritika. To je posebna atribucija te kritike, što znači da se argumentima oponira i tako dolazi do istine. Pročitat ću samo jednu misao iz članka "Pojam rada ili aktivnosti u radnoj školi". Riječ je o "novoj" školi, "radnoj" školi, "aktivnoj" školi, a ja sam bio đak profesora Ljubunčića, profesora Defrančeskog, profesora Josipa Demarina itd, dakle protagonista ove škole, ali sam uvidio da neke stvari ne funkcioniraju, i morao sam sam sebe korigirati. Zato mi smeta kad se i danas pregoni, favorizira i apsolutizira samostalan rad učenika, a tu je Matičevićeva kritika izvanredna - onaj Wichmannov "Mehrdarbitung", pa "Povratak k normi" itd. itd. - Evo što kaže Matičević, ne odbacujući radnu školu nego njeno pretjerivanje, deformacije i devijacije, posebno kad je riječ o učeničkom samoradu: "radna pedagogija i radna škola, koja pregoni i tjera mak na konac tražeći posvuda samostalnost i spontanost, nalazi se zapravo na krivom putu i mora da korigira svoje mišljenje i metode" (cit. na str. 157). Izvanredan kritički pristup i ja se apsolutno slažem, i ja sam tu kritičku dimenziju metodički preuzeo; doduše zato sam i obrao bostan, i poslan ranije u penziju, ali znanstvenik mora biti dosljedan. Mogao bih još toga navesti što sam naučio od profesora Matičevića, ali bit će još pljesak.)

Moderator, I. Biondić: Dopustite mi da prozovem još jednog autentičnog svjedoka, studenta prof. Matičevića, dr. Čubelića.

Tvrtko Čubelić

Ja sam imao sreću da slušam prof. Matičevića na Fakultetu, a on nas je običavao ispitivati u svojoj sobi u svom stanu. Pa smo tako imali prilike u jednoj obiteljskoj sredini uspostaviti kontakt, koji je u toj situaciji za nas imao jedno posebno značenje. To je doba s jedne strane agresivne marksističke grupacije koja je nastupala i u filozofiji i u pedagogiji, to je nadalje jedno šire tkzv. lijepo orijentirano europsko studentsko razmišljanje, i konačno tu sada upada jedan smireni čovjek koji je u to doba imao hrabrosti da spomene i religiju i Boga i vlastito uvjerenje i da u jednoj takvoj situaciji s pojačanim pritiskom djeluje vrlo konstruktivno, vrlo smireno. Iznosim ova sjećanja na prof. Matičevića zato jer je vrlo značajno utjecao i na one studente, koji nisu javno ispovijedali ista uvjerenja kao i on, ali su njegova shvaćanja i u njima našla plodno tlo u jednoj umjerenosti i smirenosti, što je u ono doba marksističke agresivnosti bilo vrlo značajno. Mogao bih navesti mnogo anegdota iz života prof. Matičevića sa studentima, ali to drugi put.

Dozvolite mi samo da kažem da su ovakvi radovi, kao što je ovdje već rečeno, velika usluga i velika hvala hrvatskoj kulturi, jer se na neki način govori o ljudima koji su bili zaboravljeni, a to je velika šteta, i tim je vrednije da ih se ponovno otkriva.

Ja imam potrebu da se osvrnem na dvije stvari (malo zaokrećem sada - žao mi je - bilo bi lijepo da se obradi, recimo, prof. Bazala, pa prof. Vuk-Pavlović, pa naš dragi Zlatko Pregrad...), kod prof. Matičevića bila je jedna ljudska crta i zato bih ja prof. Kujundžiću postavio pitanje: ima li smisla uz personalističku karakterizaciju Matičevićeve pedagogije reći i humanistička. Nekako bi to bilo svjetlije, nekako bi to bilo veće priznanje, jer personalizam u historiji filozofije ima jednu užu konotaciju.

Osjećam potrebu da ukažem na Matičevićevo izlaganje o "seljačkoj kulturi". (Najesen imamo veliku diskusiju u Akademiji.) Htio bih reći da je to bilo vrlo lijepo postavljeno, za razliku od Rudolfa Hercega i one grupacije koja je nametala "seljakovanje". Mislim da je tu Matičević imao vrlo značajnih konotacija, upozorenja o smislu i sadržajima seljačke kulture. Osjećam potrebu da se osvrnem također i na članak o psovci. Tu je Matičević nekako izlio svu svoju dušu, i onu ljudsku i onu kršćansku i onu katoličku, sve je on to s jednom velikom osjetljivošću izrazio u tom članku. Htio bih samo dodati, da je njegova ocjena da je narod psovač, malo prejaka, malo preoštra. Danas, dragi prijatelji, školska omladina najviše psuje. Na tržnici psuju žene da vam pamet stane. (Smijeh žena.) Psovka je i u širim europskim kontekstima veoma raširena, i ulazi u kontekst kulture.

Želim na kraju posebno reći časnim ocima salezijancima da vaši ljudi koji rade ovakve radove zslužuju veliku pažnju i poštovanje. Ta djela ostaju i to je doprinos našoj kulturi koji se ne može ničim drugim nadoknaditi. A kad bude onaj program u Akademiji, dodite! (N. Kujundžić: To će biti u listopadu. Već postoje 54 rada o Radiću sa svih aspekata.) Dodajem samo da stavimo Matičevića u kontekst diskusije o seljačkoj kulturi. (Pljesak.)

Moderator: Imamo još jednog referenta za simpozij. Javio se doktor Pastuović i on će sigurno gledati Matičevića iz psihološke perspektive.

Nikola Pastuović

Moram reći odmah da mi djelo Matičevića nije poznato, prema tome ja sam jedan od dokaza kako je naša tradicija bila na neki način zatirana. Zato je ovo djelo značajan rad s današnjeg stajališta, jer će omogućiti susret s povijesnom baštinom i pomoći da se održi kontinuitet. Pedagogija je zbog svoje aplikativne snage bila najviše ideologizirana, i tu nisu krivi samo pojedinci, nego cijeli sustav. To se posebno odnosi na preobrazbu obrazovanja bez pedagoga. Tu je uz poznavanje i varoliziranje domaće pedagogije potrebno uhvatiti priključak sa svjetskom pedagogijom. Zato je nužno prevođenje kapitalnih djela zapadnoeuropske i anglosaksonske suvremene pedagoške misli i to što prije, prema kriterijima današnje kritike.

Marija Bratanić

Moram reći da knjigu još nisam pročitala, ali da djela Stjepana Matičevića jako dobro poznam. Nažalost, nisam ih upoznala za vrijeme školskog studija, jer su iz školske literature bila isključena. Međutim, negdje 70-ih godina radeći na magisteriju, koji je imao za cilj da otkrije zakonitosti didaktičke sinteze u ... nastavi, veoma sam dobro prostudirala ona djela koja su mi bila dostupna. Ono što mi se ucjepilo tada i slušajući ono što je ovdje rečeno jest zapravo to da moja mikropedagogija ima izvorište u profesoru Matičeviću. I zaista u njegovim djelima možemo naći temelj, termin sam uvela ja, ali zapravo odnos između ogajatelja i odgajnika te bitni elementi mikropedagogije nalaze se već kod Matičevića. Prema tome, ako Basarićeka prihvatimo kao utemeljitelja naše pedagogije, onda profesora Matičevića sasvim sigurno možemo priznati kao utemeljitelja mikropedagogije. (I. Biondić: O, to je nova dimenzija! Bravo!). Zato ću s posebnim užitkom pročitati knjigu. Drago mi je da sam u tom poslu upoznala kolegu Kujundžića, koji mi je isto tako bio vrlo značajan. I

moram reći da sam od onih "neposlušnih", koji nisu slušali i čitali samo ono što su dobili da pročitaju, nego sam čitanjem otkrila da su mnoga naša pedagoška djela bila nepravedno zapostavljena. Mislim da je to jedna od većih boljki naše pedagogije što je nastao jedan prekid u kontinuitetu naše pedagoške misli. Nadam se da ćemo to barem djelomično pokušati ispraviti. Još samo ovo: Ako je se gospoda Sax smatra biološkom kćerkom dra Matičevića, ja se nekako smatram duhovnom! (Smijeh i pljesak.)

Gordana Bosanac

Podržala bih ono što je rekao kolega Pastuović. Trebamo prevoditi i poznavati kapitalna djela suvremene pedagogije. Značajno je spomenuti da se deideologizacija u pedagogiji još nije dogodila i zajedno s dogmatizmom donijela je mnogo zla. Ali mnoga zla u pedagogiji dolaze i od nepoznavanja ili krivog predstavljanja autora. Primjeri za to su Heidegger i Herbart, koji su dugo utjecali na našu filozofiju i pedagogiju, ali koji su i znali biti krivotvoreni. Zato treba pozdraviti prevođenje kapitalnih djela, jer bi oni revalorizirali našu hrvatsku baštinu. Time bi se uvidjelo da je i Matičević nasljednik europske misli.

Ivan Marjanović

Nadam se da ste mi oprostili onaj prvi intervent zbog prekoračenja vremena. (I. Biondić: Pljesak je sve rekao.) Htio sam samo reći riječ zahvale svima onima koji su dali kritički doprinos na temu "Matičevićeva pedagogija". Zamolio bih, ako je moguće, uz obveze koje imate, možda promatrati Matičevića s odstojanja ovih 50-ak godina, i vidjeti što je vrijedno, i onda ono što je vrijedno dalje razvijati u jednoj dobroj tradiciji, a ono što nije, ako toga ima, kritički sagledati. Posebno bih ovdje zamolio filozofsku struku, budući da Matičević dolazi iz filozofije u pedagogiju, i doktorska mu je teza iz čiste logike, i dobro bi bilo vidjeti da li bi se u našoj situaciji danas to djelo isplatilo prevesti, makar uz izvjesne žrtve, bilo prevodilačke, bilo izdavačačke.

Posebno zahvaljujem za ovdje iznesene kritičke primjedbe, profesoru Dumboviću i drugima, jer nije važno da se samo nečemu divimo, nego zapravo da vidimo što je u tome vrijedno. To se odnosi kako na samu knjigu, tako i na sve što je urađeno. Ja osobno smatram, u ovom trenutku, da je najveći nedostatak što smo izostavili dva poglavlja u raspravi "Nauk o didaktičkoj artikulaciji i novija psihologija mišljenja", misleći onog trenutka kad smo priređivali knjigu da će zbog mnoštva citaata i raznih autora zamarati i nekom biti dosadna, i svesti se na samo uski krug stručnjaka. A sada, čini mi se, da je i to trebalo uvrstiti makar knjiga bila još 30-ak stranica deblja.

Što se tiče samog reda u donošenju izabranih djela, on je kronološki, s izuzetkom prvog članka "Uskrsne preporodne misli", koji smo stavili na početak kao neki program u situaciji u kojoj se nalazimo. Pa on može biti motto koji osvjetljava svu onu problematiku koja slijedi dalje kronološkim redom. I jedna mala greška. Na 16. str. kompjutor nam je pojeo jednu riječ. Treba stajati "psihologijskoj", ne samo "...skoj". Toliko. Hvala vam lijepa.

Moderator: Da vam kažem još ovo: Ivo je doktorand iz pedagogije. Teza mu je upravo o Matičeviću, dakle možemo očekivati još prvu valorizaciju i revalorizaciju itd, pa onda još jedan pljesak! (Pljesak.)

A sada treći dio, Marko, je li tako kako smo najavili!

Marko: Tako je!

Susret je nastavljen uz zakusku u prijateljskom ozračju a sudjelovalo je 60-ak osoba, uglavnom stručnjaka odgojno-obrazovnog područja.

Na promociji i tribini bili su i reporteri Hrvatskog radija i tom je prigodom dan Intervju za Prvi program, koji je emitiran iste večeri. Mr Ivan Marjanović je govorio o Matičeviću i njegovu djelu, a dr. Kujundžić je dao kritički osvrt na našu poslijeratnu pedagogiju u svjetlu Matičevićeve izvorne misli.

**PO MAGNETOFONSKOM ZAPISU PRIREDIO
IVAN MARJANOVIĆ**